

12 May 2011 Thursday 13:45-15:30

Chairmen: Kâhya E., Keskinbora H.K.

TÜRK KÜLTÜR COĞRAFYASINDA “DUL KARI KÜLTÜ”

Yaşar Kalafat¹

¹Dr. Social Anthropologist, Chairman of Turkish Ethnology Research Institute, yasarkalafat@gmail.com

*“Ay ağalar men neyledim feleğe
Ağrımaz başımı gattı keleğe
Yaz buza yerikler, kış göbeleğe
Lanet dul avradın zatına gelsin”*

Türk Avrasya’sı olarak da bilinen, Uluğ Türkistan’dan güney-batı Asya’ya uzanan coğrafya, farklılaşabilen ana-dilleri ve doğma dinleri ile üzerinde tarih boyunca birlikte yaşaya gelen halklarla bir kültür coğrafyası oluşturmuştur. Bu coğrafyaya adını demografik yapıdaki yüzde dağılımları ve ortak kültürel hayata yaptıkları katkı vermiştir. Bu coğrafyanın halk inançlarında yaşayan ve sözlü kültür verilerden takibini yapabildiğimiz sosyo psikolojik bir yapı oluşturmuştur. Kadim dinlerin izlerini örtülü olarak taşıyan bu yapıya hulul edilemeden birçok incinmenin köklü tedavisi yapılamayacaktır. Halkın geleneksel kültür kanalından beslenen boyutu ile çağdaş edinimleri ile oluşan boyutu arasında biteviye bir çelişki yaşanacak toplumsal tedavi, rahatsızlık göz ardı edildiği için sağlanamamış olacaktır.

Bu kültürün insanları da mensubu buldukları semavî dinlere rağmen biraz da sosyolojinin doğal hükmü gereğince eski dinlerinin katman oluşturmuş inançlarının izlerini taşımaktadırlar. Günümüzden arkaik döneme doğru gidilebildiği nispette örneğin Eski Türk inanç sisteminde, izahları mitolojik verilerle yapılabilen kadın kişi ve er kişinin farklı konumları vardı. Bu farklılığı Şamanizm gibi dinlerin mensubu olan günümüz Altay Kişi dinî yaşamında gözlemek mümkün olmaktadır. Bu bulgularla bir kısım Kafkasya, Ortadoğu ve Balkan halklarının yaşamakta oldukları din Şamanizm olmamasına rağmen ciddi paralellikler ve aynilikler görmek mümkün olmaktadır. Uğurlu kişi veya uğursuz kişi gibi bazı kutlu veya kutsuz olma hallerini, bu anlayış, cinsiyet farkı gözetmeden her iki kesime de mal etmiş, uygun görmüştür.

Örnekleme gerekir ise buluş çağına girinceye kadar masumiyet her iki cinsiyete de tanınmış iken fala bakma, büyü bozma, rüya yorumlama konularında buluş çağına girmemiş dişi kişi erkek kişiden daha isteğe uygun bulunmuştur. Mavi gözlü, sarı saçlı ve seyrek dişli olan kimseler sıra dışı tasnifine girerlerken adeta bayan olmanın farklı üstünlüğü kabul görmüştür. Buluş çağına giriş ile yitirilen bu itibar menopoz safhasından sonra az-çok tekrar kazanılır. Mesela kutsal dağlara yönelik toplu olarak yapılan mevsimlik dinî merasimlere genç kadınlar katılamaz veya dağın ancak eteklerine kadar gelebilirler. Anadolu Türk kültür coğrafyasında ise kız çocukları ve yaşlı kadınlar cemaatle birlikte defin merasimi için mezarlığa gidebilirken diğer yaş kesimindeki bayanlara bu imkân yaygın anlamda tanınmamıştır.

Diğer taraftan hanımların özel hallerinde bereketle ilgili işlemler yapması mesela hamur mayalaması istenilmez. Bu teşhisi çok sayıda değişik örneklerle açıklamak zor değildir. Kadın kişi için belirlenen yer, kadın kişinin özel hallerinde ona uygun görülen konum ve nihayet bu genel hükümlerin yanı sıra kadın kişi için başka belirlenmeler de yapılmıştır. Çok çocuk yapabilmemiş ana, çocukları yaşayabilen ana çocuklarının büyük çoğunluğu erkek olan kadın kişi farklı bir kutun olduğuna inanılır. Bu kutlu hal onun eline, nefesine, giysisine kullandığı beşik türü eşyalarına da sindiği inancından hareketle onlara farklı mistik bir anlam yüklenilmiştir. Bu kut çok çocuklu babada değil de annede aranılır, onda olduğuna inanılır. Bu konu da halk inanmalarından hareketle ayrıntılı örneklenebilir.

Türk halk tefekkürünün arka planına dair özel bilgi verdikten sonra dul kadına gelince adeta bilhassa kırsal kesimde lanetlenmiş kabul edilirdi. Sözlü kültürün özlü sözlerinde, tekerlemelerinde alkış ve kargışlarında bu teşhisi rahatlıkla örnekleyebilirsiniz. Bu tanımlama Azerbaycan Türk kültür coğrafyasında “Dul Avrat” olarak bilinir. Ondaki uğursuzluğun temas halindeki yakın uzak çevresine zarar vereceği inancı olduğunu gösteren çok sayıda inanma örneği vardır. Örnekler arasında kız istemeye bu tür hanımlar götürülmezler. Bunların gelin yengesi olması istenilmez. Gelin kınasını bunların karışması uygun bulunmaz. Bu örnekleri hayatın diğer kesimlerinden de vermek mümkündür. Bildirimizde bu konuyu tartışmaya açıyoruz.

Anahtar Kelimeler: Erkek; Kadın; Dul; Ergenlik; Menopoz

THE “WIDOW CULT” OF TURKISH CULTURAL GEOGRAPHY

*“Mates! What have I done to fate
To show me such a hate
As summer craves for winter for fungi
The hatred shall be placed on widow”-Anonymous**

The geography, stretches from Emyreal Turkistan to southwest Asia which is also known as Turkish Eurasia, has shaped a cultural geography with societies which differentiated in terms of their mother tongues and dogma religions throughout the flow of history. The percentage distribution in the demographic structure knows as “Turkish Cultural Geography” and the practice on common cultural life has supported this geography. The socio psychological structure which dwells in the fates of the people of this geography and which we could keep track of through oral cultural datas has formed an infrastructure. Without detailed a research on this structure which holds the shrouded traces of ancient religion a fully treatment of many strains in the structure cannot be carried out. The social treatment of a dimension of the society formed by traditional culture and a dimension formed by contemporary acquisitions between which a constant contradiction is on the carpet, cannot be accomplished as the indisposition is glossed over.

The people of this culture on the other hand hold the traces of the fates from their old religions slightly because by virtue of the natural effect of sociology in spite of their current religion which is a member of monotheistic religions. If you take a trip to the archaic era from the modern days the status of women and men is different for example in the Ancient Turkish Belief System through which the illumination of men and women are made according to mythological datas. One can observe this difference in the religion life of Altai people which is the member of Shamanism/Kamism. It is possible to see significant parallelism and similarity between these findings and a couple of societies in Caucasia, Middle East and Balkans even though their religion is not Shamanism. This understanding has attributed to and deemed suitable the circumstances of beign blessed or not to both parts without the sexual discrimination such as being a lucky or an unlucky person.

If it is needed to be exemplified, telling fortunes, reversing a spell, interpreting a dream seemed more suitable for the woman who have not stepped into puberty rather than man even though the innocence of both genders is seemed to be accepted until their puberty. As blue eyes, blonde hair and scarce teeth were looked as extraordinary classifications, a different superiority was bestowed to women. Even though this reputation is lost during the entrance to puberty, it is somewhat regained during the menopause process. For instance, young women cannot participate at all or can just walk to the mountain foot in the collective religious ceremonies held at the holy mountains. As for the Anatolian Turkish Cultural Geography, the girls and elder women can go to the graveyards for funerals with the community however this opportunity is not given to the ladies in other age ranges.

On the other hand, women during their menstruation period are not asked to do perform jobs closely related with plenteousness for example leaven of doughs and it is not difficult to explain this recognition with more examples. This status for women, the position and limit which is seen fit for women during their menstruation made it possible to identify other specifications for women except for these general ordinances. It is believed that women who have gave birth to many children and women whose majority of children are boys are blessed in a different way. As it is also believed that this status of being blessed is permeated to her hands, breath, clothes and to the cradle like furnitures she uses and so a mystical meaning is attributed to these women. This blessing is more seeked in the mother rather than the father of many children because it is believed to be the women who can possess this kind of blessing. This subject can be also exemplified in detail from the beliefs of the society. After providing important information on the background of the way of thinking of Turkish public, when we talk about widows, these women, particularly in the countryside are and were believed to be cursed. We can easily exemplify this recognitions from the apophthegm, nursery rhymes, acclamation and imprecations of the oral culture. This definition is known as “Widowed Dame” in the Azerbaijan Turkish Cultural Geography. There are many examples of believes that the curse of these women may harm the people in the immediate surrounding or not. One of the examples is that these women are not taken to ask for the girl in marriage. It is not seemed appropriate for them to stir the henna of the bride. It is also possible to give more examples from other parts of life. We will take this topic in hand in our representment.

Keywords: Man; Woman; Widow; Puberty; Menopause

*: Source; *Hacı Kadir Kadirzade*